

ZÁKON
č. 20/1987 Sb.
ze dne 30. března,
o státní památkové péči

Změna: zákon č. 242/1992 Sb., zákon č. 361/1999 Sb. ve znění zákona č. 61/2001 Sb., zákon č. 122/2000 Sb., zákon č. 132/2000 Sb., zákon č. 146/2001 Sb., zákon č. 320/2002 Sb., zákon č. 18/2004 Sb., zákon č. 186/2004 Sb., zákon č. 1/2005 Sb., zákon č. 3/2005 Sb., nálezn Ústavního soudu ČR č. 240/2005 Sb., zákon č. 186/2006 Sb., zákon č. 203/2006 Sb., zákon č. 158/2007 Sb., zákon č. 124/2008 Sb., zákon č. 189/2008 Sb., zákon č. 307/2008 Sb., zákon č. 223/2009 Sb., zákon č. 227/2009 Sb., zákon č. 124/2011 Sb., zákon č. 142/2012 Sb., zákon č. 303/2013 Sb., zákon č. 127/2016 Sb., zákon č. 183/2017 Sb. a zákon č. 225/2017 Sb.

Česká národní rada se usnesla na tomto zákoně:

ČÁST PRVNÍ
ZÁKLADNÍ USTANOVENÍ

§ 1 Účel zákona

(1) Stát chrání kulturní památky jako nedílnou součást kulturního dědictví lidu, svědectví jeho dějin, významného činitele životního prostředí a nenahraditelné bohatství státu. Účelem zákona je vytvořit všestranné podmínky pro další prohlubování politickoorganizační a kulturně výchovné funkce státu při péči o kulturní památky, o jejich zachování, zpřístupňování a vhodné využívání, aby se podílely na rozvoji kultury, umění, vědy a vzdělávání, formování tradic a vlastenectví, na estetické výchově pracujících a tím přispívaly k dalšímu rozvoji společnosti.

(2) Péče státu o kulturní památky (dále jen „státní památková péče“) zahrnuje činnosti, opatření a rozhodnutí, jimiž orgány a odborná organizace státní památkové péče (§ 25 až 32) v souladu se společenskými potřebami zabezpečují zachování, ochranu, zpřístupňování a vhodné

společenské uplatnění kulturních památek. Ostatní orgány státní správy, a jiné organizace spolupracujív oboru své působnosti orgány a odbornou organizací státní památkové péče a pomáhají jim při plnění jejich úkolů.

I. Vymezení předmětu ochrany

Při pomnutí dobového výrazového aparátu poloviny osmdesátých let 20. století představuje § 1 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči (dále jako „zákon o st. památkové péči“), základní vymezení předmětu státní památkové péče, které je aktuální i dnes. Ustanovení § 1 je **stanovením veřejného zájmu na zachování, ochraně a prezentaci hmotného kulturního dědictví**, který bude naplněn tehdy, pokud aplikace zákona o státní památkové péči zajistí, že předměty ochrany nebudou poškozovány nebo ničeny, neboť jejich poškození nebo zničení by pro hmotné kulturní dědictví znamenalo ztrátu a narazilo by i na základní ústavní meze nejen výkonu vlastnického práva (k tomu viz např. komentář k § 9, kapitoly I, Povinnosti a práva vlastníka kulturní památky při nakládání s ní, III, Další osoby, které mají práva a povinnosti vlastníka kulturní památky, a VII, Povinnost všech fyzických a právnických osob nepoškozovat kulturní památky). Především § 1 odst. 2 **definuje** vlastní předmět zákonné úpravy, tj. **státní památkovou péči**. Ta je zde vymezena ve vztahu k ochraně kulturních památek, na něž je pamatováno výslovně. Ve vztahu k ostatním předmětům ochrany, jako jsou památkové rezervace, památkové zóny nebo jednotlivé složky archeologického dědictví, je vazba volnější a je třeba ji dovodit z odkazu na rozhodovací pravomoci orgánů státní památkové péče.

V odstavci prvním je výslovně uvedeno, že kulturní památky jsou součástí životního prostředí a jako jedné ze složek životního prostředí je jim také s ohledem na tento fakt zaručena ochrana na úrovni ústavních předpisů. **Článek 11 odst. 3 Listiny základních práv a svobod** (dále jako „Listina“) stanoví, že vlastnictví zavazuje. Nesmí být zneužito na újmu práv druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. Jeho výkon nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem. Zákonem chráněným zájmem je i ochrana vyplývající ze zákona o státní památkové péči, tj. ochrana kulturních památek, památkových rezervací a památkových zón. Dále **článek 35 odst. 3 Listiny** určuje, že při výkonu svých práv nikdo nesmí ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství

přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem. **Zde je dán ústavně-právní základ státní památkové péče.** V souvislosti s aplikací zákona o státní památkové péči bývá nejednou zpochybňován právě ústavněprávní základ památkové péče a obecně soulad požadavků památkové péče s ústavním pořádkem ČR, zejména s Listinou, a proto je nezbytné mít tuto vazbu na paměti.

II. Zachování, užívání a zpřístupňování kulturních památek

Právo přístupu ke kulturnímu bohatství, kterým jsou i kulturní památky, je dle **článku 34 odst. 2 Listiny** zaručeno za podmínek stanovených zákonem. Zákon o státní památkové péči staví na roveň péči o zachování kulturní památky, vhodné využití kulturní památky a její zpřístupnění. Rovnost těchto cílů je ovšem relativní, neboť ani vhodné využití kulturní památky nebo její zpřístupnění nesmí znamenat ztrátu nebo umenšení hodnot, jejichž nositelem je kulturní památka. To je třeba zdůraznit zejména ve vztahu ke zpřístupnění kulturních památek. Na rizika spojená se zpřístupněním pamatují dvě mezinárodní smlouvy, které mají, stanoví-li zákon něco jiného, přednost před tímto zákonem.

V tomto případě jde mimo jiné o promítnutí mezinárodních závazků České republiky. Podle **čl. 11 Úmluvy o ochraně architektonického dědictví Evropy** (dále jako „**Granadská úmluva**“), která řeší ochranu architektonického dědictví, se Česká republika zavázala **podporovat využívání chráněných statků s ohledem na potřeby současného života** a adaptaci starých budov pro nové účely, je-li to vhodné. Vždy je však podmínkou, že **bude respektován architektonický a historický charakter chráněného statku**.

Článek 12 Granadské úmluvy uznává hodnotu **zpřístupnění chráněných statků** veřejnosti, nicméně Česká republika se podle tohoto ustanovení zavázala současně přijmout opatření nutná k zajištění toho, aby důsledky zpřístupnění, zvláště jakékoli **stavební úpravy, neovlivnily negativně architektonický a historický charakter takových statků** a jejich okolí.

Architektonickým dědictvím podle čl. 1 Granadské úmluvy nejsou jen památky, ale také architektonické soubory nebo místa. Z hlediska předmětů ochrany, jak je zná zákon o státní památkové péči, výše zmíněné články Granadské úmluvy dopadají nejen na kulturní památky, ale i na **nemovitosti**, které nejsou kulturními památkami, ale nacházejí se v **památkových rezervacích nebo v památkových zónách**.

Ochranu archeologického dědictví řeší Úmluva o ochraně archeologického dědictví Evropy (dále jako „**Maltská konvence**“), která zavádí obecné principy jako Granadská úmluva. Podle článku 4 odst. 2 Maltské konvence se Česká republika zavázala ochraňovat a udržovat archeologické dědictví, nejlépe na původním místě. Článek 5 odst. 5 Maltské konvence stanoví, že zpřístupnění archeologických nalezišť veřejnosti, zvláště pak stavební úpravy nutné k pojmání velkého počtu návštěvníků, nesmí nepříznivě ovlivnit archeologickou a vědeckou povahu archeologických nalezišť a jejich okolí. Definice archeologického dědictví v **čl. 1 Maltské konvence se neomezuje výlučně na kulturní památky**, chráněné podle zákona o státní památkové péči, ale záběr obou citovaných článků se vztahuje na archeologické dědictví v rozsahu definovaném v čl. 1 Maltské konvence, tj. veškeré pozůstatky a objekty a jakékoli jiné stopy po lidstvu z minulých období, stavby, konstrukce, skupiny budov, zastavěná území, movité objekty, památky dalšího druhu a také jejich související prostředí nacházející se jak na souši, tak pod vodou.

Otázce vhodného užívání kulturních památek, zejména jde-li o stavby, je věnována nemalá pozornost i v řadě odborných publikací a v mezinárodních dokumentech: „*Ačkoli je vhodnější kulturní památky neobývané a vyklizené jakkoli užívat, než je nechat prázdné, úpravy, které směřují k novému, alternativnímu využití kulturní památky, by měly vždy respektovat stávající a původní strukturu, půdorys a výzdobu. Soudobý způsob užívání kulturní památky by měl vyžadovat co nejmenší změny jejich kulturně významných rysů. Přitom by měly mít přednost takové úpravy, které připouštějí navrácení do předešlého stavu, zejména tam, kde by mohla být narušena integrita kulturní památky. Nové užívání by nemělo ovlivnit konstrukci památky ani její celkový charakter. Úpravy pro nové využití jsou přípustné tehdy, pokud nezpůsobí chátrání či rozpad původní kostry objektu a pokud jejich současná tvářnost nebude narušovat původní architektonický záměr*“ [PICKARD, R., LUND, C., FRIER, P.–L., GOBLET, M. *Guidance on the development of legislation and administration systems in the field of cultural heritage*. Štrasburk, 2000, kap. A 4. 4. Obdobně je uvedeno také například v čl. 5 Mezinárodní charty o konzervaci a restaurování památek a sídel (Benátky, 1964)].

Zpřístupňování kulturních památek bylo zakotveno do zákona o státní památkové péči zákonem č. 203/2006 Sb., o některých druzích podpory kultury a o změně některých souvisejících zákonů, s účinností od 17. 5. 2006. **Požadavek na zpřístupňování** kulturních památek však **nemůže prolomit nedotknutelnost obydlí**, jak je zaručena v **čl. 12 Listiny**, která má jako součást ústavního pořádku ČR přednost před zákonem.

§ 2 Kulturní památky

(1) Za kulturní památky podle tohoto zákona prohlašuje ministerstvo kultury České republiky (dále jen „ministerstvo kultury“) nemovitě a movitě věci, popřípadě jejich soubory,

- a) které jsou významnými doklady historického vývoje, životního způsobu a prostředí společnosti od nejstarších dob do současnosti, jako projevy tvůrčích schopností a práce člověka z nejrůznějších oborů lidské činnosti, pro jejich hodnoty revoluční, historické, umělecké, vědecké a technické,
- b) které mají přímý vztah k významným osobnostem a historickým událostem.

(2) Za podmínek podle odstavce 1 písm. a) nebo b) lze za kulturní památku samostatně prohlásit stavbu, která není samostatnou věcí, nebo soubor staveb; i taková kulturní památka se považuje za nemovitou kulturní památku.

(3) Za kulturní památku lze prohlásit soubor věcí nebo staveb, i když některé z nich nevykazují znaky kulturní památky podle odstavce 1.

I. Kulturní památka a věc ve smyslu občanského práva

Kulturní památkou se může stát věc, a to **pouze hmotná věc v právním smyslu**, jak ji vymezuje zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jako „občanský zákoník“ nebo „obč. zák.“). Z tohoto hlediska jsou důležité dva pojmy občanského práva, které s pojmem věc bezprostředně souvisejí a které mají podstatný vliv na to, co je jako kulturní památka chráněno. Jde o pojmy **součást věci** a **příslušenství věci**. Tyto pojmy dávají odpověď na to, k čemu se musí vlastník či jiná osoba chovat jako ke kulturní památce, se všemi právy a povinnostmi ze statusu kulturní památky plynoucími. Občanský zákoník se s účinností od 1. 1. 2014 vrátil k zásadě, že **stavba je součástí pozemku**, která platila na našem území do 1. 1. 1951. Zároveň však občanský zákoník předpokládá dva okruhy případů, kdy tyto principy neplatí:

- a) První případ je dán typem (charakteristikou) stavby a týká se podzemních staveb se samostatným účelovým určením podle § 498 odst. 1 obč. zák. (typickým příkladem z pohledu památkové péče jsou vinné sklípky) nebo jde podle § 509 obč. zák. o liniové stavby, zejména vodovody,

kanalizace nebo energetická či jiná vedení, a jiné předměty, které ze své povahy pravidelně zasahují více pozemků.

- b) Druhý případ vychází z právního stavu k 1. 1. 2014, kdy občanský zákoník nabyl účinnosti. Ustanovení § 3054 odst. 1 obč. zák. předpokládá, že stavba, která není podle dosavadních právních předpisů součástí pozemku, na němž je zřízena, přestala být dnem 1. 1. 2014 samostatnou věcí a stala se součástí pozemku, ovšem za podmínky, že měla v den nabytí účinnosti občanského zákoníku vlastnické právo ke stavbě i vlastnické právo k pozemku táž osoba. Naopak § 3055 odst. 1 obč. zák. určuje, že stavba spojená se zemí pevným základem, která nebyla podle dosavadních právních předpisů součástí pozemku, na němž je zřízena, a je ke dni nabytí účinnosti občanského zákoníku ve vlastnictví osoby odlišné od vlastníka pozemku, se 1. 1. 2014 nestala součástí pozemku a je samostatnou nemovitou věcí.

Stane-li se v budoucnu stavba prohlášená za kulturní památku uvedená v bodě b) součástí pozemku, který není kulturní památkou, pak její prohlášení za kulturní památku nezanikne (viz komentář k přechodným ustanovením zákona č. 303/2013 Sb., kapitola II, Promítnutí rozsahu ochrany po 1. 1. 2014).

Ustanovení **§ 2 odst. 2** předpokládá, že **samostatnou kulturní památkou** může být **výjimečně i stavba**, která je jinak součástí pozemku, aniž by se tento pozemek stal kulturní památkou. Jde o jediný případ, kdy se kulturní památkou nemusí stát věc ve smyslu občanského práva, ale pouze její součást – stavba jako celek, která je součástí pozemku ve smyslu občanskoprávním. **Není tedy možné, aby se kulturní památkou stalo pouze jedno křídlo domu nebo pouze část interiéru domu** (např. přijímací či hudební salón atp.).

Obdobně umožňuje **§ 3 odst. 4** s účinností od 1. 1. 2014 vymezit jako kulturní památku **i pozemek bez stavby**, která v době jeho prohlášení za kulturní památku byla jeho součástí. Taková stavba však musí být ve výroku rozhodnutí výslovně konkretizována.

Pojem „stavba“ je třeba v oblasti památkové péče vnímat shodně s tím, jak tento pojem chápe (a co za stavbu označuje) civilistická praxe. Z tohoto pohledu nelze pominout ani otázku vzniku, ani **otázku zániku stavby**. Pokud destrukce stavby překročila již před 1. 1. 2014, tj. za účinnosti předchozího občanského zákoníku (č. 40/1964 Sb.), určitou mez, někdejší stavbu již nelze za stavbu považovat. Zbytky stavby se staly součástí pozemku a jako takové